

djelovanje uglednoga bokeljskog pomorca, kapetana, trgovca i jednog od najistaknutijih Bokelja 18. stoljeća, Pavla Đurova Kamenarovića, koji je za svoga životnog vijeka obavljao većinu važnijih i istaknutijih funkcija u Dobroti i u hrvatskoj bratovštini sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Na kraju članka nalazi se prijepis njegove oporuke i kodicila.

Posljednji rad u prvoj cjelini nosi naslov *Novi podaci o romanistici Eleni Eberwein-Dabčović* (247.-263.), a autor mu je Žarko Muljačić. Na temelju poznatih podataka o toj znanstvenici i vlastitih istraživanja autor pokušava doći do novih spoznaja o podrijetlu obitelji Dabković, imenima i zanimanjima njezinih roditelja kao i o njezinu životopisu.

U drugoj cjelini ovog broja *Analas*, naslovljenoj *Osvrti i kritike* (265.-299.), nalaze se prikazi 10 novijih povijesnih djela (izvora, monografija i kolektivnih radova), koja su po tematskom interesu relevantna istraživačima povijesti Dubrovnika, Republike i njima susjednih područja.

Posljednji broj *Analas* još jednom potvrđuje kontinuiranu izdavačku djelatnost Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku, a temama vezanima za Dubrovnik i njegovo šire područje i nadalje se ističe kao časopis koji zauzima posebno mjesto u hrvatskim povjesničarskim krugovima. To mjesto zauzima i zbog toga što je jedan od rijetkih povijesnih časopisa koji objavljuje slikovne materijale u boji, iako je osnovni razlog neosporna znanstvena kvaliteta objavljenih članaka. Kako je to uobičajeno, autori priloga su i u ovom broju pridonijeli i boljem rasvjetljavanju nekih već otvorenih pitanja iz dubrovačke povijesti, ali i usmjerili pozornost na neke činjenice koje do sada nisu bile poznate.

Tomislav Popić

Croatia Christiana Periodica, časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, god. XXVIII, Zagreb, 2004., br. 53, 263 str.; br. 54, 222 str.

Slijedeći već uobičajeni tempo, u 28. godištu časopisa *Croatia Christiana Periodica* (CCP), u izdanju Instituta za crkvenu povijest Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, izašli su 53. i 54. broj.

Pedeset treći broj započinje rad Roberta Holjevca *Ivan Stojković i ekleziološki aspekt u svjetlu njegove suvremenosti i baselskih pregovora s Česima* (*Stojković i Česi na Baselskom koncilu u kontekstu suodnosa husitizma i bosanskih hereza*) (1.-17.). Autor u središte razmatranja stavlja diskurs Stojkovićeve ekleziologije za trajanja Baselskog koncila i pregovora s husitima oko sjedinjenja s Katoličkom crkvom. Posebna je pozornost posvećena usporedbi pitanja sjedinjenja husita s istim pitanjima u vezi s "crkvom bosanskom", poglavito u svjetlu Stojkovićevih razmišljanja i sve veće osmanlijske ugroze.

Relja Seferović u radu *Duhovne promjene u Rimskoj crkvi u prizmi rada srednjovjekovnih prevoditelja* (19.-50.), prikazujući počela srednjovjekovnog prevodilačkog rada kroz primjere sv. Jeronima, Hermana Dalmatina i Ivana Stojkovića u nekoliko poglavlja daje suodnos prevodilaštva i suvremenih teološko – filozofskih kretanja unutar Crkve, kao i njihov razvoj. Ujedno je pozornost posvećena književnim područjima koja su poglavito privlačila prevoditelje.

Joško Kovačić izvješćuje *Još o rodu Vicka Pribojevića* (51.-57.), te novim saznanjima nadopunjuje prethodno objavljeni rad o Vicku Pribojeviću (CCP, 24/2000/ 45, str. 207-211.).

Objavljuje oporuku Vickova oca Gabriela sastavljenu 21. svibnja 1521., koja se čuva u Arhivu Hektorović u ZPZ HAZU u Dubrovniku. Analizirajući je, raspravlja o nekim manje poznatim segmentima prošlosti roda.

U radu *Iz crkvene prošlosti Baršana (16.-19. stoljeće)* (59.-88.), Slaven Bertoša nakon kratkog pregleda prošlosti Barbanštine i biografskih bilješki o barbanskom općinskom načelniku Josipu Antunu Batelu (1827.-1878.), iznosi i interpretira niz popisa iz njegove ostavštine (čuva se u Arhivu HAZU u Zagrebu), vezanih za crkvenu prošlost Baršana (popisi barbanskih župnika i arcipreta, kanonika, obveza Kaptola župne crkve sv. Nikole iz 1738.). Zatim se detaljnije govori o popisima kapela i kapelana, župnom ustroju Barbanštine, popisu barbanskih i rakaljskih bratovština iz 1741., te se na kraju raspravlja o pojedinim crkvama Barbanštine. Transkripciju većine tih popisa autor iznosi u dodatku radu.

Luc Orešković u radu *La notion de conversion aux frontières de l' Europe : un aspect du catholicisme dans le diocèse de Senj-Modruš aux XVIIe et XVIIIe siècles* [Poimanje obraćenja na granicama Europe: pogled na katolicizam senjsko-modruške biskupije u 17. i 18. stoljeću] (89.-116.) razmatra pitanje procesa i učinkovitosti obraćenja na graničnim područjima katolicizma u Europi, za što kao primjer uzima prostorno-vremenske odrednice spomenute u naslovu. U nekoliko poglavlja autor prikazuje osnovne ambicije Crkve za proces preobraćenja u graničnim područjima, te strategiju, ciljeve, pedagogiju i postupak prelaska na katolicizam u kontekstu društvene strukture senjsko-modruške biskupije. Na kraju procjenjuje učinkovitost preobraćenja i utjecaj novonastale situacije na svakidašnjicu tamošnjeg prostora.

U radu *Dva tumačenja patronatskog prava u Brodu na Savi iz 1754. i 1801. godine* (117.-123.), Damir Matanović putem dva odvojena slučaja, oduzimanja župe u Brodu tamošnjim franjevcima (1754.) i odobrenja osnivanja parohije pravoslavnoj općini (1801.), promatra princip vladanja habsburških vojnih zapovjednika u Vojnoj krajini.

Ivan se Pederin na početku rada *Židovsko pitanje u Srednjoj Europi i Hrvatskoj u XIX. st.* (125.-147.), osvrće na stav europskih književnih i popularno-znanstvenih djela o tom pitanju, a zatim iznosi kratki povijesni pregled položaja Židova u kršćanskom društvu, s posebnim osvrtom na Austriju i Hrvatsku. Potom ponovno na temelju književnih i popularno-znanstvenih djela razmatra suodnos antisemitizma, filosemitizma, židovskog asimilacionizma, te cionizma u doba oblikovanja modernih nacija.

Slijedi cjelina *Dossier*, posvećena prošlosti Barske nadbiskupije, s dva članka.

Prvi od njih naslovljen je *Benediktinska opatija sv. Marije Ratačke kod Bara. Acta diplomatice et iuridica* (151.-202.), a potpisuje ga Savo Marković. Nakon pregleda dosadašnje historiografije o toj temi, autor iznosi kratki povijesni pregled o ratačkom svetištu do prestanka postojanja opatije dolaskom pod osmanlijsku vlast, pri čemu je naglasak na povezanosti opatije s dubrovačkim područjem. Pozornost se potom usmjeruje na istaknute ratačke opate i komendatore (1348.-1618.), na unutarnji život te redovničke zajednice, na Ratac kao stjecište hodočasnika, te preostala benediktinska svetišta na području Bara. U prilogima radu nalazi se povećani broj transkribiranih dokumenata vezanih za opatiju (190.-198.).

U posljednjem radu 53. broja Lovorka Čoralić na temelju izvorne građe iz Istorijskog arhiva u Kotoru i dosadašnjih historiografskih saznanja daje *Prilog životopisu barskog nadbiskupa Andrije Zmajevića (1671.-1694.)* (203.-220.). Nakon pregleda historiografije, ukratko se

iznose spoznaje o rodu Zmajevića te biografski podaci o nadbiskupu Andriji, njegovu književnom radu i mecenatstvu. Potom autorica detaljno raščlanjuje nadbiskupove oporučne odredbe, a cjeloviti prijepis oporuke objavljuje u prilogu radu.

Prvi rad u 54. broju napisao je Orest Korčinski, a s ukrajinskog ga je preveo Đuro Vidmarović. Riječ je o prethodnom priopćenju s naslovom *Kulturna središta ljetopisnih Hrvata IX.-XIV. stoljeća u okolici gradine Stiljsko u Ukrajini* (1.-7.). U njemu autor prikazuje trenutačni stupanj arheoloških istraživanja u istoimenom selu, koja otkrivaju novu sliku o ranosrednjovjekovnoj prošlosti tog područja. Tako autor ističe da je spomenuta gradina u 9. stoljeću pripadala istočnokarpatkim Hrvatima te bila jedna od najvećih i najsnažnije utvrđenih u čitavu području.

Slijedeći rad, *Jean Stojković de Raguse, lecteur de saint Jérôme* [Ivan Stojković Dubrovčanin, čitatelj sv. Jeronima] (9.-18.), potpisao je André Tuilier. Nakon kratkog uvodnog razmatranja o Stojkovićevu životnom putu, pozornost se iscrpno posvećuje utjecaju raznih djela sv. Jeronima na Stojkovićeva djelo *Tractatus de Ecclesia*. U završnim razmatranjima autor ispituje Stojkovićeva razmišljanja o primatu rimskog biskupa.

U radu *Europska sastavnica Hrvatske obrane od Turaka: Družba svetog Mauricija u opisu Krbavske bitke popa Martinca* (19.-28.), Juraj Lokmer iznosi podatke o spomenutoj družbi te ocrtava odjek Krbavske bitke izvan Hrvatske (kenotaf Maksimilijana I. Habsburgovca). Premda je autorova ideja uklapanja hrvatske povijesti u širi europski kontekst hvale vrijedna, njezina izvedba nije zadovoljavajuća. Naime, osim tri knjige, autor svoj rad temelji isključivo na saznanjima s internetskih stranica. One bi, međutim, ako ne iznose neki potpisani znanstveni članak u cijelosti, trebale biti tek pomoćno sredstvo literaturi, a ne temelj čitavog rada. Rad također na više mjesta prelazi granice znanstvenog diskursa.

Đuro Vidmarović na početku rada *Kada je hrvatski ban Toma Nadaždi preselio u zapadnu Ugarsku svoje podložnike iz vlastelinstava Velika i Međurić u današnjoj zapadnoj Slavoniji?* (29.-36.), prikazuje osmanlijsko osvajanje Hrvatske i Slavonije do sredine 16. stoljeća. Zatim detaljno analizira pismo grofa Tome Nadaždijeva barunu Ungnadu, od 26. svibnja 1538., u kojemu se spominju dva vlastelinstva te zaključuje da se selidba pučanstava odigrala u dva navrata. Tijekom 1537. organizirano se, na Nadaždijeva imanja oko Šoprona, preseljava većina, a tijekom 1538., pred neposrednom osmanlijskom opasnošću, i preostali dio pučanstva. Autor posredno prikazuje i oprečne stavove Hrvatskog sabora i velikaša, s obzirom na pitanje migracija podložnika pred osmanlijskom najezdom.

Dubravka Botica u radu *Izvori za povijest sakralne arhitekture na području Vrbovečkog arhiđakonata* (17.-19. st.) (37.-102.), na temelju arhivske građe (Kanonske vizitacije Zagrebačke / nad/biskupije, Spomenice župa i Arhiva Varaždinske županije), obrađuje tu, kako sama navodi, nedovoljno istraženu temu. Nakon kratkog osvrta na izvore i postojeću literaturu, opisuje povijest Vrbovečkog arhiđakonata Zagrebačke biskupije. Pri tome se poglavito ističe važnost karte i teksta nastalih oko 1800. iz, kako se čini, ruke jednog od kanonskih vizitatora. Pozornost je ukratko posvećena i istaknutim plemićkim obiteljima (Erdödy, Rattkay, Keglević), koje su na području arhiđakonata držale posjede, te patronatska prava. Veći dio članka (51.-100.) iznosi pregled povijesti gradnje sakralne arhitekture, u četrnaest župa poredanih abecednim redom. Za svaku građevinu (kapele, crkve) uz poznata saznanja navode se i do sada nepoznati podaci iz izvorne građe.

Članak Slavena Bertoše, *O dojema crkvama Barbanštine* (103.-110.) treba promatrati kao svojevrsni nastavak spomenutog rada iz 53. broja časopisa. U njemu autor na temelju dva dokumenta iz ostavštine barbanskog općinskog načelnika Josipa Antuna Batela (Arhiv HAZU u Zagrebu), analizira ugovore o graditeljskim zahvatima na dvjema crkvama, onoj na Pisku (1668.) i onoj u Bratulićima (1724.). Nakon kratkog osvrtu na ranonovovjekovnu povijest oba mjesta i njihove sakralne građevine, autor detaljno analizira ugovor o gradnji lođe ispred crkve Gospe Snježne na Pisku i dozvolu za podizanje crkve Blažene Gospe od Zdravlja u Bratulićima. Oba se dokumenta iznose u prijepisu kao prilog.

Lovorka Čoralić u radu *Iseljenici s otoka Visa i hrvatska Bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima* (111.-121.), na temelju saznanja historiografije i neobjavljene arhivske građe (Državni arhiv u Mlecima, Arhiv bratovštine sv. Jurja i Tripuna), istražuje mjesto i ulogu viških iseljenika unutar hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima. Analizirajući vremenski okvir i učestalost useljavanja Višana u pojedinim razdobljima, autorica ističe odstupanje od uobičajenog trenda ostalih hrvatskih iseljenika. Naime, Višani u Mletke najviše useljavaju tijekom 18. stoljeća. Ukratko se raspravlja o predjelima stanovanja i prebivanja, zanimanjima, gospodarskim mogućnostima, socijalnoj strukturi i nekim oblicima gospodarskog djelovanja te svakidašnjici viških iseljenika. Pozornost je nadalje usmjerena komiškoj obitelji Žuanić, čiji su pripadnici tijekom nekoliko generacija bili vodeća hrvatska iseljenička obitelj u Mlecima i obnašali istaknute funkcije u bratovštini sv. Jurja i Tripuna.

U radu *Prilog životopisu pravaša dr. Jurja Žerjavića župnika u Mariji Bistrici (1874.-1910.)* (123.-135.), Jasna Turkalj na temelju neobjavljene arhivske građe (HDA) istražuje razdoblje pristajanja J. Žerjavića uz pravaštvo. Nakon kratkog razmatranja odnosa i stava svećenstva prema Stranci prava, i životopisa J. Žerjavića, opisuju se događaji iz 1886. vezani za Žerjavićevo polaganja jamčevine za pravaško glasilo *Hrvatska*, te afera oko 30 mandata ponuđenih pravašima u zamjenu za suradnju s režimskom Narodnom strankom (1887.). U prilogu se iznose prijepisi pisma kardinala J. Mihalovića banu Héderváryju i Žerjavićevo očitovanje iz lista *Hrvatska* oko spomenute afere.

U cjelini časopisa naslovljenoj *Grada* objavljena su dva članka. U prvom *Hrvat – profesor na Sorboni i francuski književnik* (137.-148.), Stanko Tenšek nakon kratkog uvoda o životu i radu Jurja iz Slavonije, govori o njegovoj raspravi napisanoj u francuskoj i latinskoj verziji, *Dvorac djevičanstva*. U prilogu se iznosi hrvatski prijevod trećeg poglavlja te Jurjeve rasprave.

Poljednji članak ovog broja, *Političke i diplomatske okolnosti pokušaja uklanjanja nadbiskupa Stadlera iz Sarajeva 1913. godine* (149.-189.), potpisuje Zoran Grijak. Uvodno se prikazuje stanje hrvatske političke scene u BiH prije Prvoga svjetskog rata te položaj nadbiskupa Stadlera unutar nje. Zatim se iscrpno opisuje pokušaj Stadlerovih političkih protivnika za ishođenjem dekreta o uklanjanju nadbiskupa s njegove dužnosti. Pozornost je također usmjerena i misiji apostolskog vizitatora Pierra Bastiena u BiH. Na kraju se razmatraju okolnosti sloma kampanje protiv Stadlera, uzrokovane potrebom austrijske i ugarske ravnoteže u BiH, te podrškom koju je Stadler dobio od pape Pija X.

Na kraju oba broja objavljeni su prikazi i recenzije stručnih knjiga, zbornika i časopisa. U 53. broju prikazano je 11 knjiga i zbornika te posljednje kritičko izdanje kronike Tome Arhidakona, *Historia Salonitana*, a u 54. broju osam knjiga i zbornika.

Ivan Majnarić